

Muharrem Kesik, *1071 Malazgirt Zafere Giden Yol*, Timaş Yayınları, İstanbul 2013. 208 Sayfa + İndeks.

Malazgirt Savaşı, gerek Türk-İslâm tarihi gerekse Müslüman Doğu-Hristiyan Batı karşılaşmalarının en önemli kırılma anlarından biri olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla tarihin bu önemli dönüm noktasını tüm yönleriyle ele alan, farklı bakış açısıyla değerlendiren çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Muharrem Kesik'in tanıtımını yapacağımız *1071 Malazgirt Zafere Giden Yol* adlı çalışması bu önemli savaşı incelemektedir. Yazar, bu eserinden önce *Türkiye Selçuklularında Ordu* (İstanbul 2011) kitabıyla, Selçuklu savaş taktik-

leri ve yöntemlerini, orduda kullanılan silahları kaleme almıştı.

Eser, önsöz, üç bölüm, sonsöz, bibliyografya ve indeks kısımlarından oluşmaktadır. Yazar, eserin önsözünde (s.13-16), Malazgirt Savaşı'nın önemini ifade ettikten sonra ülkemizde ve yurt dışında konuyla ilgili olarak yapılmış başlıca çalışmalardan söz etmektedir. Kitabının yazılış amacı olarak dikkatleri bu konuya çekmek, Sultan Alp Arslan ve Malazgirt Savaşı hakkında güvenilir bilgilere dayanan bir eser ortaya koymak olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca Batılı araştırmacı ve tarihçilerin Malazgirt Savaşı'na olan ilgisinin Türkiye'ye nazaran daha fazla olduğunu belirterek, kitabını bu alanda ülkemizde yer alan boşluğu doldurmak amacıyla da kaleme aldığını ifade etmektedir (s. 14).

Kitabın birinci bölümü "Malazgirt Savaşı Öncesi" (s. 19-67) adını taşımaktadır. İki alt başlıkla incelenen bu kısım "Malazgirt Savaşı Öncesinde Alp Arslan" ile başlamakta ve Alp Arslan'ın, babası Çağrı Bey ve Tuğrul Bey döneminde yürüttüğü askeri seferler ele alınmaktadır. Ayrıca Selçuklu tahtına geçişi sırasında kendisine isyan eden Melik Kutalmış'la mücadelesi ve Vezir Amîdü'l-Mülk'ün neden katledildiğine geniş bir şekilde yer verilmiştir (s.19-38). "Selçuklular ve Bizans" adlı ikinci alt başlıkta ise Malazgirt Savaşı'na kadar olan Selçuklu-Bizans ilişkileri incelenmektedir (s.38-

67). Eserin bu bölümünde yazar, Alp Arslan'ın Gürcistan ve Anadolu seferleri, Vezir Nizâmü'l-Mülk ve Şehzade Melikşah'ın yarımada'daki fetihleri, Emîr Afşin'in Bizans'a karşı yıpratıcı akınları, sultanın II. Gürcistan seferi, Romanos Diogenes'in imparator oluşu ve Alp Arslan'ın eniştesi Erbasan'ın isyanı üzerinde durmaktadır.

Kitabın asıl konusunu oluşturan Malazgirt Savaşı ikinci bölümde ele alınmaktadır (s.71-127). "Bizans İçin Sonun Başlangıcı Malazgirt Savaşı" adını taşıyan bu bölümde Romanos Diogenes'in sefer öncesi Ayasofya Kilisesinde yapılan törene katılması, Bizans ordusunun sayısı, orduyu oluşturan milletler, imparatorun Anadolu'da izlediği yol, imparatorun Malazgirt Kalesi'ni kuşatması, ardından savaşın yapılacağı Rahbe Ovası'na varışı ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır (s.71-78). Ayrıca Selçuklu ordusunun sayısı ve niteliği hakkında en önemli kaynaklar kullanılarak bilgi verilmektedir.

Eserin ikinci bölümünde işlenen bir diğer önemli konuda "Kürdlerin Yardımını Meselesi"dir (s.80-82). Yardım konusu ile ilgili olarak bilgi veren Ortaçağ tarihçileri ve eserlerinden söz edilen bu bölümde konu hakkında okuyucuya ayrıntılı bilgi verilmeye, oluşan soru işaretleri ve ön yargılar giderilmeye çalışılmaktadır. Özellikle böyle bir yardımın hangi şartlar altında meydana geldiği konusu açıklığa kavuşturulma-

ya çalışılmıştır.

Savaşın psikolojik boyutuna dair tarihi kaynaklarda yer alan ifadeler, yazarın ikinci bölümde üzerinde durduğu konular arasındadır. Şimdiye kadar Malazgirt Savaşıyla ilgili olarak yapılan çalışmalarda iki tarafın moral durumu üzerinde fazla durulmamıştır. Ancak yazarın, halife Kâim-bi-Emrillâh'ın bu önemli savaş için hazırlatıp, savaşın yapılacağı 26 Ağustos 1071 Cuma günü tüm İslâm dünyasında okunmasını emrettiği dua metnine yer vermesi, ardından Sultan Alp Arslan ve Selçuklu ordusunun moral durumuyla ilgili kaynaklarda geçen bilgilerin tespiti (s. 88-96), savaşın psikolojik yönüne önem veren eserin özgün yanlarından biridir. Ayrıca savaş sonrası esir düşen İmparator Romanos Diogenes ile Sultan Alp Arslan arasında geçen konuşma (s. 101-105) savaşın komuta kademesinde yer alan iki liderin şahsî meziyetlerine, özellikle de Alp Arslan'ın liderlik özelliklerine dikkat çekmektedir. Sultan Alp Arslan'ın Romanos Diogenes'e kendi dindaşlarının bile göstermediği merhametli ve insanî tavrı ise yazarın üzerinde durduğu konular arasındadır (s. 102-105).

Yazarın ikinci bölümde savaşla ilgili vurguladığı bir başka önemli konu ise savaş sonrası yapılan antlaşmaya yönelik tespitleridir (s. 106-110). Yazarın göre antlaşmada yer alan şartlar, kazanılan zafere göre çok hafif olarak

görülmemelidir. Aksine, Bizans'ın Malazgirt'teki mağlubiyeti Bizans'ı iflasın eşiğine getiren ve bu nedenle daha sonraki yıllarda toparlanmasına engel olan bir durumdu. Yazar, savaş sonrası ağır şartlar taşıyan bir antlaşmanın imzalanması halinde İstanbul'da Romanos Diogenes karşıtı gurubun zaten bunu onaylamayıp tanımayacağını belirtmektedir (s. 107). Kaldı ki, hafif şartlar öne süren mevcut antlaşmayı da tanımadıkları bilinmektedir.

Genel olarak kitabın ikinci bölümü savaşla ilgili ihtilafli konuların çözümünü hakkında yeni görüşler ortaya koymaktadır. İkinci bölümde Malazgirt Savaşı, İslâm-Bizans mücadelesinin en önemli anlarından biri olarak ele alınmış, savaşın kazanılmasının ardından yapılan antlaşmanın aslında Alp Arslan'ın Bizans'a yönelik planları açısından uygun olduğu vurgulanmıştır. Yazar, bu yönüyle savaş sonrası yapılan antlaşmayı yeniden değerlendirip farklı bir bakış açısıyla yaklaşmakta, antlaşmanın o an için farklı bir biçimde yapılmasının mümkün olamayacağı üzerinde durmaktadır.

Kitabın üçüncü ve son bölümü olan "Malazgirt Savaşı Sonrası"nda, savaş sonrası Anadolu'ya yapılan Selçuklu akınları ve ilk kurulan beylikler ele alınmaktadır (s.131-182). "Anadolu'nun Fatihleri" adlı bölümde (s. 131-144) Artuk Bey'in yarımada gerçekleştirdiği akınlar, Selçuklulara karşı gön-

derilen ücretli Frank askerlerinin komutanı Roussel'in isyanı anlatılmaktadır. "Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu"na dair meseleler, yazarın üçüncü bölümde incelediği bir diğer konudur (s.144-158). Süleymanşâh'ın Anadolu'ya gelişi ve İznik'i fethi (s.146), Büyük Selçuklu kumandanı Emîr Porsuk'un Süleymanşâh'ı itaat altına almak için Anadolu'ya gelmesi ve İznik'i kuşatması (s.154), 1081 yılı Haziran ayında Bizans ile Türkiye Selçuklu Devleti arasında imzalanan *Dra-kon Suyu Antlaşması*, bölümün dikkat çekici konuları olarak öne çıkmaktadır (s.158).

Eserin üçüncü bölümünde ayrıca Orta Anadolu'da kurulan ve Türkiye Selçukluları ile yarımada'nın hâkimiyeti için mücadele eden Dânişmendli Beyliği'nin ilk yılları da incelenmektedir (s.161-171). Beyliğin kurucusu Dânişmend Gümüştegin Ahmet Gazi'nin fetihleri, Anadolu'yu işgale gelen I. Haçlı Seferi Ordularına karşı savaşan Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan'a yardım etmesi, Malatya'nın fethi için verdiği mücadelede Antakya Prinkepsi Bohemond'u esir edişi, 1101 yılı Haçlı Seferi Ordularına karşı I. Kılıç Arslan'la birlikte savaşması ve onları mağlup etmesi ardından Malatya'yı fethi Dânişmendlilerin ilk devirlerine dair aydınlatıcı bilgiler sunmaktadır.

Malazgirt Savaşı sonrası

Anadolu'da kurulan beyliklerin incelenmesine kitabın üçüncü bölümünde devam edilmektedir. Doğu Anadolu'da kurulan Türkmen beyliklerinin ele alındığı bu bölümde Bitlis ve Erzen'de kurulan Dilmaçoğulları (s.171-173), Erzurum merkezli kurulan Saltuklular ve Saltuk Bey (s.173-174), Erzincan, Kemah ve Divriği'de kurulan Mengüçük-lüler ve Mengüçük Gazi (s.174-177) hakkında kısaca bilgi verilmektedir. Ayrıca Batı Anadolu'da faaliyet gösteren Çaka Bey'in Bizans'la mücadelesi ve ilk denizci Türkmen beyliğinin kuruluşu üzerinde durulan konulardan biridir. Yazarın ifadesiyle Çaka Bey'in oluşturduğu ilk Türk donanması kısa sürede Bizans'ın Ege Denizi'ndeki etkinliğine son verdiği gibi Bizans'ın bölgedeki hâkimiyetini sarsmış hatta başkenti İstanbul'u bile tehlikeye düşürmüştü (s. 177-182).

Eserin üçüncü bölümünde özetle, Malazgirt Savaşı sonrasında gelişen Selçuklu akınları, Anadolu yarımadasının Bizans'ın elinden çıkıp Türk hâkimiyetine girişi anlatılmaktadır. Ayrıca, Batı Anadolu'da kurulan ilk denizci Türkmen beyliği ve donanmasının faaliyetlerine de değinilmiştir. 1101 yılında Anadolu'yu işgale gelen

üç Haçlı ordusunun, Malazgirt Savaşı sonrası kurulan ilk Türk devleti ve beyliklerince durdurulup imha edilmesi bölümünde vurgulanan konulardan biridir (s.161-171, 177-182).

Kitabın 183-196 sayfaları arası bibliyografya kısmını oluşturmaktadır. Oldukça zengin bir bibliyografya sunan yazar, bu kısımda Malazgirt Savaşı ile ilgili bugüne kadar yapılan önemli çalışmalara yer vermiş ayrıca güncel çalışmalar da eklenmek suretiyle okuyucunun ilgisine sunulmuştur. İndeks kısmı eseri daha kullanışlı hale getirmektedir (s.197-207). Son sayfada ise gerek Malazgirt gerek Alp Arslan hakkında çeşitli kaynak eserler ve çağdaş yazarlarca belirtilen görüşler bulunmaktadır.

Malazgirt Savaşı ile ilgili birinci el kaynaklar kullanılarak hazırlanan kitabın alt başlıkları ve genel planı bu önemli konuya dikkatimizi çekmeyi ve konuyu yeniden düşünmemizi sağlıyor. Ayrıca Malazgirt Savaşı'nın merak edilen ve tartışmalı konularına cevaplar getiren eserin, bu yönüyle, sadece konunun uzmanı akademisyenlere değil, aynı zamanda konuya ilgi duyan öğrencilere ve araştırmacılara da hitap eden bir çalışma olduğu açıktır.

Şeyhmus NAYIR*

* Mimar Sinan Üniversitesi Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi; seyhmusnayir@gmail.com